

Универзитет у Београду

Филозофски факултет

Одељење за историју

Дипломски рад:

Млетачко освајање Новогa 1687. године

Ментор:

доц. др Небојша С. Шулетић

Студенткиња:

Јелица Вујовић ИС14/9

Београд, септембар 2018.

САДРЖАЈ

УВОД.....	3
НОВИ ПОД ОСМАНСКОМ ВЛАШЋУ	7
ОПСАДА.....	10
ПОСЛЕДИЦЕ ОСВАЈАЊА НОВОГА.....	31
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	38

УВОД

Изградњу Новог, на северној страни залива Боке которске, између конкурентних трговачких градова Дубровника и Котора, започео је босански краљ Твртко I Котроманић 1382. године. Првобитну тврђаву, из које се у време владавине херцега Стефана Вукчића Косаче (1435–1466) развио град, босански краљ подигао је на природно брањеном положају, који није био угрожен са отвореног мора. То је омогућило успешну контролу уласка у залив Боке. До пада под османску власт, који се догодио тачно стотину година након оснивања, градом су управљали војвода Сандаљ Хранић, херцег Стефан Вукчић и херцег Влатко. У првих стотину година, сигурно је да су Нови браниле две тврђаве. Једна је била подигнута на стратешки доминантној стрмој хриди над самим морем, на месту на којем се и данас налази тврђава Форте Маре (у нашем тексту Доња тврђава или Морска тврђава), испод које је обала неприступачна за бродове. Друга тврђава била је сазидана на брежуљку висине осамдесет пет метара дубље у копну, на којем се данас налази Канли кула (у нашем тексту Горња тврђава).¹

Од 1482. године многоструко је порастао стратешки значај града за Млечане, јер су Турци као господари града могли вршити притисак на оближње млетачке територије.² Током наредна два века, мањим или већим интензитетом, Република Светог Марка радила је на његовом освајању. То јој је први пут пошло за руком 1538. године, заједно са папском и шпанском флотом, али је град у њиховим рукама остао свега годину дана. До коначног ослобођења 1687. године, Млечани су још два пута покушавали да га освоје, током Кипарског рата (1570–1573) и Кандијског рата (1645–1669).³

У овом раду настојали да прикажемо један од значајнијих догађаја из прошлости овог приморског града, али и читаве Боке, Херцеговине и Црне Горе, у

---

¹ И. Лалошевић, *Фортификациона архитектура Херцег-Новог*, „Бока”, зборник радова из науке, културе и умјетности, Херцег Нови 2015, 120.

² М. Спремић, *Србија и венеција (VI–XVI век)*, Београд 2016, 195.

³ М. Milošević, *Поморски трговци, ратници и мекене*, Студије о БокI Которској XV–XVIII stoljeća, Beograd, 2003, 67.

којем су Млечани заједно са савезницима из *Свете лиге*⁴ постигли један од највећих успеха у последњем великом крсташком походу против Османског царства (1684–1699).⁵ Иако Венеција није била спремна за рат, нереди које су правили хришћани, њени поданици у Далмацији, упадима на турску територију, пљачкањем и паљењем, са једне стране, и жеља да искористи тренутну османску слабост након слома код Беча и освети му се за пораз у Кандијском рату (1645–1669) са друге, навели су Републику да, након доста премишљања, приступи савезу и уђе у рат против Османлија.⁶

Овај догађај омогућио је успостављање географског и етничког јединства Боке. Од 1687. године, већину становништва Новог чинили су хајдуци из Херцеговине и Црне Горе, док се муслиманско становништво Боке преселило углавном у Херцеговину и Босну. За хришћане, Нови и околина постали су главни исељенички крај. Новом становништву била је пружена прилика за бављење поморском трговином по Јадранском и Средоземном мору. Велики број новских породица искористио је ту шансу, те се већ у 18. веку срећу новски трговци и поморци у служби Хабзбуршке монархије и Руске царевине, које су тада стварале своје флоте на Медитерану. Са друге стране, 18. век за Новљане обележила је њихова борба за самоуправу (и стварање општине попут Топалске⁷).⁸

Најзначајнији извори за нашу тему су извештаји генералног провидура Далмације и Албаније Ђиролама Корнера. Односе се на његов боравак под Новим током опсаде и у Новом након освајања (у Котору и Перасту само накратко), од другог септембра до друге половине децембра 1687. године. У Државном архиву у Венецији (Archivio di Stato di Venezia, скраћено ASV) чува се у збирци *Provveditori da terra e da mar*. За израду текста користили смо зборник који је начинио Срђан Мусић, поводом три стотине година од млетачког освајања, где је

---

⁴ *Света лига* познат је назив за коалицију хришћанских држава, коју је до марта 1684. окупио папа Иноћентије XI, због рата против Османског царства. Савезу су пришле Млетачка република, Свето римско царство и Пољска, у каснијој фази рата и Русија. Настала је из жеље ових сила да искористи османски пораз на брду Каленберг код Беча 12. септембра 1683. године и покуша да га порази.

⁵ Ђ. V. Ingraо, *Habzburška monarhija 1618–1815*, Beograd/Novi Sad 2014, 72.

⁶ Ј. Томић, *Црна Гора за Морејског рата*, Београд, 1907, 5-6.

⁷ Ова општина добила је назив по делу града Топла и познатија је у науци под називом *Топалска комунитад*.

⁸ S. Musić, *Izveštaji generalnog providura Dalmacije i Albanije Kornera o zauzimanju Herceg-Novog 1687. godine*, Herceg-Novog, 1988, 5.

сваки документ на италијанском језику праћен преводом на српски. Од непроцењиве важности за су и три наративна извора. Први од њих написао је Марко Мартиновић (1663–1716), поморац, математичар и песник из Пераста. Године 1698. Млетачки Сенат му је поверио да обучава поморству седамнаест руских племића. Њих је руски цар Петар Велики послао у Венецију да се школују за поморске офицере. Оно због чега би овај Пераштанин требало да се нађе у нашем раду јесте његово дело у стиховима, под следећим насловом: „Giustissima Relazione dell’assedio ed acquisto di Castelnuovo, fatto dale gloriosissime Armi della Serenissima Repubblica di Venezia l’anno 1687. Composta in versi dal Sig. Conte di Combur, consacrata al merito singolare dell’Illustrissimo Signor Vincenzo Bujovich, Capitano Attuale di Perasto”⁹. Ова Мартиновићева поема штампана је у Венецији 1698. године. „Conte di Combur” (конте од Кумбора) његов је познати псеудоним. Мартиновић је био очевидац опсаде и освајања Новог и у томе лежи значај његовог дела.¹⁰ У музеју града Пераста имали смо прилике да погледамо оригиналну књигу из 1698. године, која се чува у витрини као музејски експонат, али због недостатка времена, нисмо имали прилике да за израду текста користимо други примерак дела који је доступан истраживачима.

Још два наративна извора у којима су описане млетачке борбе за ослобођење Новог, важна су за нашу тему. То су двотомно дело опата Камила Контаринија (Camilo Contarini) под насловом „Istoria della Guerra di Leopoldo primo imperatore e de’ principi collegati contro il Turco”¹¹, штампано у Венецији 1710. године и књижица која је такође штампана у Венецији 1867. године, под насловом „Sucessi dell’armi della Serenissima Repubblica di Venezia in Dalmatia l’anno 1687; Dell’acquisto dell’importantissima Piazza di Castel Novo e la liberatio dall’assedio di Sign etc.”¹²

За израду текста ослањали смо се и на истраживања историчара, превасходно Јована Томића и Глигора Станојевића, који су у делима *Црна Гора за*

---

⁹ „Најгачнији извештај опсаде и заузећа Новог, изведеног од преславног оружја преведре Млетачке републике године 1687. састављен у стиховима од стране господина конта од Кумбора, посвећен нарочитој заслуги пресветлог господина Вицка Бујовића, актуелног перашког капетана.”

¹⁰ А. Milošević, *Hercegnovi u Boki Kotorskoj*, Glasnik Narodnog univerziteta Воке Которске, година IV, 1-3, Kotor 1938, 15.

¹¹ „Историја рата цара Леополда I и савезника против Турака”.

¹² „Успех оружја Пресветле Републике Венеције у Далмацији године 1687; од заузећа веома значајног града Новог и ослобођења од опсаде Сиња, итд.”

Морејског рата 1684–1699, односно Далмација у доба Морејског рата 1684–1699, дали најисцрпније описе освајања Новог. Такође, од изузетне користи била нам је и новија студија историчара са Филозофског факултет Свеучилишта у Сплиту, Јосипа Врандечића и Жељане Менђушић под називом „Освајање Херцег Новог 1687. године према извјешћима млетачке нунцијатуре”.

Текст се, услед невеликог обима, састоји из увода, закључка и три поглавља, који носе називе Нови под османском влашћу, Опсада и Последице освајања Новог. У првом поглављу настојали смо да прикажемо значај града пре млетачког освајања. Друго поглавље представља централни део нашег рада, у којем смо се кратко осврнули на дешавања у Далмацији и Боки од почетка Морејског рата, а затим прешли на опсадне операције које су се одигравале током септембра месеца 1687. године. У последњем поглављу покушали смо истаћи значај освајања овог приморског града и промене је проузроковало у Боки, као и међу херцеговачким и црногорским племенима.

НОВИ ПОД ОСМАНСКОМ ВЛАШЋУ

Када су Османлије у јануару 1482. године освојиле Нови, у град су упућени један субаша и један кадија, како би пописали и поделили новоосвојену територију. Пописана територија била је подељена на три нахије које су припојене Дринском кадилуку. Цивилна власт у граду поверена је кнезу Радоји Богдановићу, који је био познат по дипломатским мисијама које је обављао у време владавине херцега Влатка.¹³

Почетком 1485. године образован је Новски кадилук. Крајем новембра исте године у изворима се помиње субаша Новога, а од 1494. године и војвода, који је пре тога био заједнички са требињским војводом. Кадилук Нови основан је због изузетног војничког и привредног значаја града, који је био доста удаљен од средишта старих херцеговачких кадилука. Новском кадилуку припале су нахије Нови, Драчевица, Рисан, Требиње, Попово, Зупци, Доњи Власи, Љубомир, Клобук, Риђани, Рудине, Оногошт, Никшић, Доња Морача, Горња Морача, Бјелопавлићи, Ровци. На тај начин, дрински кадилук изгубио је велики број својих нахија, које су биле надомештене на другој страни. Херцеговачки санџак се у последњој деценији 15. века састојао од четири кадилука и таква подела овог санџака опстала је до друге деценије 16. века.¹⁴ Поред тога, као управни и административни центар, Нови је повремено био и седиште санџак-бега Херцеговине.¹⁵

Према кануну, друштво у Османском царству делило се на рају, која је плаћала порез држави и спахији и, аскер, који је добијао плату од државе. Рају у ужем смислу чинили су дервенције, власи, војнуци, кнезови и примићури, свештенство. Основна одлика правног положаја становништва са влашким статусом у скоро свим османским санџацима, била је обавеза вршења војне службе. Власи су били нека врста турских крајишника. Заузврат, били су ослобођени великог дела фискалних обавеза, што их је практично одаљило од

---

¹³ Н. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, 1982, 166.

¹⁴ Исто, 166-167.

¹⁵ И. Лалошевић, *Фортификациона архитектура Херцег-Новог*, 123.

рајетинског статуса.¹⁶ Хришћанско становништво Новог је према катастарском попису Херцеговачког санцака из 1585. године требало да даје десетину (ушур) прихода од земље (од зрнастих усева, винограда, сламе, меда, воћа, бостана, лана), а било је ослобођено харача (порез на земљу, плаћан од баштине), спенце (износила је двадесет пет аспри и плаћало је мушко радно способно становништво), законских и ванредних пореза.¹⁷ Могло би се рећи да је једна од највреднијих привилегија за рају било управо ослобођење од ванредних намета, који су за њу некада били мање подношљиви од редовних обавеза.¹⁸

Оно што је карактеристично за Клишки, Пакрачки, Пожешки, Босански и Херцеговачки санцак, у којима је живело становништво са влашким статусом, јесте постепени претварање Влаха (сточара) у ратаре. Овај процес нарочити замах доживео је око Бечког рата (1683–1699). Логично, узео је маха у кадилуку Нови који је припадао Херцеговачком санцаку, а то је нарочито било изражено у нахији Требиње која је била саставни део Новског кадилука. На том простору, влашко становништво почело је за стално да се насељава, а у прелазном периоду, док још није било купило тапију од спахије са наследним правом за коришћење баштине по мушкој линији, плаћало је влашки порез *филурију*¹⁹ и порезе на земљу коју је обрађивало. Дешавало се да им у овом прелазном периоду филурија буде умањена.²⁰

Заједно са власима, у групу „опроштене раје” спадају и војнуци, чији је положај био сличан влашком. Војнуци су пратили санцак-бегове и војводе у походима или обављали граничарску службу на коњима и због тога су, као и власи, били ослобођени бројних фискалних намета. Били су задужени за стварање проходности на путевима пре проласка османских војски и одржавање реда и мира у освојеним крајевима.²¹

---

¹⁶ Н. С. Шулетић, *Становништво санцака Пакрац према попису из 1565. године*, „Зборник о Србима у Хрватској 9, Београд 2015, 23.

¹⁷ *Opširni katastarski popis za oblast Hercegovu iz 1585. godine*, II, Sarajevo 2014, 203.

¹⁸ Н. С. Шулетић, *Становништво санцака Пакрац према попису из 1565. године*, 23.

¹⁹ Порез који је плаћало влашко становништво, а који је у различитим периодима владавине Османског царства износио стотину двадесет турских аспри или два до три млетачка цекина (дуката).

²⁰ *Opširni katastarski popis za oblast Hercegovu iz 1585. godine*, II, 226–240.

²¹ Б. Ђурђев, *О војнуцима са освртом на развој турског феудализма и на питање босанског агалука*, „Гласник Земаљског музеја у Сарајеву, Друштвене науке” II, Сарајево 1947, 85–87.

Османско царство је током своје два века дуге владавине у Новоме, велику пажњу посветило фортификационим и другим грађевинским радовима. Истакнуту улогу у томе имали су Дубровчани.²²

Први пут, Нови је поклекао пред хришћанским освајачима 1538. године, када су га заузеле удружене шпанска, млетачка и папска флота, под командом адмирала Андреа Дорије. Ипак, задржали су град свега годину дана, пошто је 1539. године успела да га поврати османска морнарица под командом капуданпаше Хајрудина Барбаросе. Током сваког наредног рата против Османског царства, Млетачка република покушавала је да освоји Нови. То јој није пошло за руком у време Кипарског рата (1570–1573) и Кандијског рата (1645–1669). Ипак, неупеси је нису разуверили, те планови о освајању града никада нису ишчезли. Погодна прилика указала се након огромног османског пораза код Беча у септембру 1683. године, и Венеција ју је вешто искористила.

---

²² М. Злоковић, *Турци у Херцег-Новоме*, „Бока“, зборник радова из науке, културе и умјетности, Херцег Нови 1970, 60-64.

ОПСАДА

С обзиром да су се за Млечане главне битке овога рата дешавале у Мореји, власти Републике су се у Далмацији и Боки ослањале на Морлаке, Херцеговце и Црногорце. Иако је венецијанска морнарица тада још увек била јака, у стању да напада и спречава непријатељску пловидбу, без копнених трупа није могла запоседати територије. Ипак, као што се може прочитати из извештаја генералног провидура Ђиролама Корнера, Венеција никада није била у потпуности задовољна делањем и учинком војника са источне обале Јадрана. Потцењивана је њихова борбеност и ратничка вештина. Са друге стране, Корнер је све време опсаде и након освајања града, похвално писао о својим сарадницима и свом доста ограниченом контингенту копнене војске придавао је највеће заслуге у борбама.²³

Почетком марта 1684. године за ванредног млетачког провидура у Котору постављен је Антонио Зено, коме су дате инструкције за агитовање међу околним хришћанским племенима. Хришћанско становништво показивало је извесне симпатије према Млетачкој републици. Први међу њима били су Никшићи. Ипак, њихов војвода Вукашин Гавриловић, поучен лошим искуством које је имао његов отац, војвода Петар, са Млечанима током Кандијског рата (1645–1669), као услов за приклањање метачком оружју истицао је освајање Новог. Са друге стране, војвода Вукашин није желео ни Турцима да помаже у њиховој борби против Млечана. Никшићи су се налазили под управом Новог и Турци су им претили са свих страна, знајући да је од држања тада најбројнијег херцеговачког племена, држања, зависило и држање других херцеговачких племена. Те чињенице представљале су озбиљну препреку њиховом активнијем ангажовању против Османлија. Војвода Вукашин поклекао је тек када су Никшићи након четвородневне борбе у марту 1687. претрпели пораз од Турака. У том тренутку, били су приморани да дају Турцима таоце и да учествују са њима у нападу на Рисан.²⁴

---

²³ S. Musić, *Izveštaji*, 8-10.

²⁴ Г. Станојевић, *Југословенске земље у млетачко-турским ратовима*, 319–325.

Хајдуци, Пераштани и Паштровићи напали су Нови и попалили све што се налазило изван градских зидина, са жељом да казне хришћанско становништво које се из страха приклонило Османлијама.²⁵ Са друге стране, Зено је оптуживао генералног провидура Далмације и Албаније Доминика Моченига да му не пружа помоћ за акције у Боки, јер предност давао нападима на далматинско залеђе. Крајем октобра 1684. године Мочениго је смењен и на његово место у Задру, постављен је Пиетро Валијер, са налогом да акције преусмери ка југу.²⁶

Которском провидуру Зену било је особито стало да за млетачку страну придобије цетињског митрополита Рувима Бољевића (1662–1685), који се у почетку држао резервисано према млетачким понудама за сарадњу. Митрополитова суздржаност била је сасвим умесна, јер Млечани нису имали довољно снаге да пруже помоћ црногорским племенима у случају османског напада, који се могао десити због неизмирених пореских обавеза. Ипак, Зено је знао колики је утицај митрополит имао на народ, и колико му је због тога могао бити од помоћи.²⁷ Зато га је позвао на разговор у Котор, где се Рувим упутио крајем септембра 1684. године. Разговарали су о питањима која су имала значаја за обе стране, и за Венецију и за Црногорце и митрополит је отворено рекао провидуру да ће се Црногорци придружити млетачкој војсци, тек када нападне Нови. Како би онемогућио зближавање провидура Зена са хришћанским племенима, бивши старешина улцињских гусара, а новопостављени скадарски санџак-бег Сулејман Бушталија, који је до тада наносио штету Републици нападима на Котор и околину, послао је дарове брдским главарима и позвао их да дођу на састанак. Кучи, Пипери и Бјелопавлићи дали су му таоце, које је затворио у Подгорици. Тиме је предупредио њихову заједницу са Црногорцима. Након тога, паша је послао писмо митрополиту Рувиму, да дође у Бушате, ако себе сматра султановим подаником. Такође, послао му је и писма за црногорске главаре, које је владика требало да им подели. Митрополит се, међутим, није одазвао позиву, већ је писмо Сулејман-паше проследио провидуру Зену. Ипак, држање Црногораца, брдских и херцеговачких племена било је и даље

---

²⁵ Г. Станојевић, *Југословенске земље у млетачко-турским ратовима*, 323.

²⁶ Ј. Vrandečić, Ž. Menđušić, *Osvajanje Herceg Novoga 1687. godine*, 895.

²⁷ Ј. Томић, *Црна Гора за Морејског рата*, 11-12.

резервисано, због одсуства неке конкретне млетачке акције, која би их уверила да могу рачунати на њену помоћ.²⁸

Када је у јануару 1685. године преминуо митрополит Рувим Бољевић, Република је изгубила најоданијег сарадника у Црној Гори. Зено ја одмах почео да ради на успостављању односа са његовим наследником. Био је то Висарион Бориловић Баица (1685–1692), по мајци Паштровић. Након боравка у Пећи ради хиротоније, нови митрополит отпутовао је на Цетиње, одакле је након само два дана отишао у Котор провидуру, како би га уверио у наклоност Републици и пренео му поруке и поздраве архиепископа пећког Арсенија Црнојевића.²⁹

Венеција, заједно са ускоцима из равних Котара и Шибеника, није успела из првог покушаја да освоји Сињ у априлу 1685. године. Скадарски паша Сулејман Бушатлија био је охрабрен османским успехом код Сиња и поручио је Црногорцима да ће их због њиховог одметништва и непослушности и веза са Морлацима и хајдуцима, све истребити. Паша је кренуо у поход и преко Мораче упао у Катунску нахију, рушећи и палећи успут. Црногорци нису били кадри да пруже отпор. Провидур Зено једва је стигао да им пошаље у помоћ нешто војске састављене од хајдука, Грбљана, Побора, Маина, Паштровића и Црногораца, коју је предводио познати харамбаша из Кандијског рата, Бајо Николић Пивљанин. Ипак, првих дана маја 1685. године победу у бици на Вртијељци однела је војска Сулејман-паше, а погинуо је Бајо Пивљанин. Османска војска је након битке, искористивши митрополитово одсуство, неколико дана несметано боравила на Цетињу и пљачкањем је наплатила заостале дажбине Црногораца.³⁰ Овај пораз био је резултат неодлучног млетачког деловања и несређених унутрашњих прилика у Црној Гори.³¹ Преживели хајдуци послали су своје представнике у Венецију како би обавестили дужда о погибији њиховог старешине. Жалили су се

---

²⁸ Г. Станојевић, *Југословенске земље у млетачко-турским ратовима*, 327.

²⁹ Ј. Томић, *Црна Гора за Морејског рата*, 30.

³⁰ Р. Самарџић, *Око боја на Вртијељци (1685)*, Институт за књижевност и уметност, Београд 1986, 59-66.

³¹ Историчар Јован Томић сматра да су Сулејману Бушатлији помоћ пружили Кучи, Клименти и друга брдска племена из мржње према Црногорцима.

Сенату да више немају погодну особу која би их предводила и молили га да због њихове сигурности и опстанка, пошаље трупе под Нови.³²

Због пораза на угарском ратишту, запаљених области у Лици, Босни и Херцеговини и масовног исељавања са османских на млетачке и хабзбуршке територије, султан је донео одлуку да на положај великог везира позове Сулејман-пашу Мурветовића, родом из Милешеве. Преко њега је желео да успостави сарадњу са оним делом српског народа који је живео на османским територијама, као и да оне Србе који су се већ борили на млетачкој и хабзбуршкој страни приволи да признају османску власт. На тај начин може се објаснити и одлазак архиепископа пећког и патријарха српског Арсенија Црнојевића у Једрене у фебруару 1686. године, где се састао са великим везиром. Такође почетком 1686. године у Херцеговину је дошао Хусеин-ага, брат великог везира, са наређењем да придобије хришћане да не устају против османске власти и да се клоне Млечана. Он је одмах позвао главаре Никшића, Дробњака и Пиве, дочекао, даривао и наговарао их да крајину чувају од хајдука. Након тога, свака кућа у Херцеговини и Црној Гори дала је по једног мушкарца да чува турска утврђења на граници са Млечанима према Далмацији и Боки которској. Кучи, Пипери, Никшићи и Клименти су чак учествовали са Турцима у нападу на Паштровиће. Хајдуци из Боке имали су велику заслугу што се херцеговачка и црногорска племена тада нису у потпуности везала за Османлије. Они су, у служби Републике Светог Марка, нападали и палили куће својих сународника који су испуњавали пореске и поданичке обавезе према Турцима. Од овога, Зену су још теже падале вести о договорном раду између Хусеин-аге и Сулејман-паше Бушатлије.³³

Године 1686. Млечани су успели да заузму Сињ у другом налету, да га одбране од турског напада у априлу 1687. године, и да се након тога искрцају на ушћу Неретве и освоје Норин и Опuzен. Искрцавањем на ушћу Неретве, Млечани су се спремали да са две стране отпочну освајање Херцеговине и одвоје Дубровник од турског залеђа.³⁴ Према извештају папске Нунцијатуре од 28.

---

³² М. Јачов, *Срби у млетачко–турским ратовима у XVII веку*, 69–70.

³³ Исто, 73.

³⁴ S. Musić, *Izveštaji*, 6–7.

децембра 1686. године, ванредни провидур из Котора Антонио Зено обавестио је млетачки Сенат да Нови брани малобројна и слабо обскрбљена посада, пошто се део трупа из Новог борио на угарском ратишту. Ипак, преостали браниоци Новог су током фебруара 1687. године интензивирали доношење хране и муниције у град, а жене и децу почели су склањати у Дубровник.³⁵

Антонио Зена, на положају ванредног провидура у Котору, наследио је Ђовани Батиста Калбо, који је, према инструкцијама Сената, наставио Зенову политику. Он је следио рад на придобијању хришћанских племена, не само да би их удаљио од Турака, већ да би сузбио деловање Дубровчана, који су настојали да одбију племена од заједнице са Републиком, јер су млетачка територијална проширења у Далмацији и суседним крајевима доживљавали као опасност по сопствене интересе. Они су племенима говорили да Млечани нису толико јаки да би их ослободили од османске власти, већ да за то треба да сачекају царску војску, која ће ускоро стићи у те крајеве. Да би остварили своје намере, непрестано су тражили од бечког двора да пошаље војску у Херцеговину, да освоји Нови од Османлија и сузбије деловање Млетачке републике на том простору. Са друге стране, помагали су Турцима у својој околини, достављали им вести о припремама и кретању млетачких трупа. Нарочито су помагали управо посади у Новоме. Ситуација се, по османску власт у овом крају, нарочито погоршала од 1684. године, када је провидур Зено уз помоћ Пераштана, који су имали водећу улогу у организовању ових операција, започео освајање северне обале Боке. Успели су да заузму Рисан, село Морињ и новско приморје од Каменара до Кумбора. Пераштани су на кумборском рту, где се налазила тврђава Врбањ, водили рачуна о реду и стражарили наредне три године, до коначног ослобођења Новог 1687. године.³⁶

План напада на Нови разрадио је генерални провидур Далмације и Албаније, Ђироламо Корнер (Girolamo Cornar), који је на овај положај ступио у априлу 1686. године. Он је био члан старе аристократске породице, из које је потекло неколико млетачких дуждева, велики број административних службеника

³⁵ J. Vrandečić, Ž. Menđušić, *Osvajanje Herceg Novoga 1687. godine*, 895.

³⁶ A. Milošević, *Hercegnovi u Boki Kotorskoj*, 9.

и краљица Кипра, Катарина Корнер. Иначе је, заједно са генералном Франческом Морозинијем који је у исто време ратовао у Мореји, био представник последњих великих венецијанских војсковођа.³⁷ У том светлу, познати италијански економски историчар Ђино Луцато написао је да су се венецијанска једра након Морејског рата, све теже отискивала јужније од Јонских острва и све ређе пролазила кроз Отрантска врата.³⁸

Млетачком сенату је 28. јула 1687. године приспела Корнерова молба за одлучан напад на Нови. Тадашњег папу Иноћентија XI успео је да придобије за млетачку ствар, сенатор Ландо, који је боравио у Риму, уз образложење да би требало једном заувек истерати гусаре из Новог, с обзиром да су они често пљачкали и обале Папске државе.³⁹ Свега неколико дана доцније, Нунцијатура у Венецији је 2. августа потврдила Риму да је само дан након Корнерове молбе у Венецију стигао папин гласник са вешћу да је папа опремио папске и малтешке галије за борбе у Далмацији под заповедништвом *conte* Ивана Јосипа Хербштајна, великог приора Угарске и генерала малтешких галија. Осим команде над малтешком ескадром која се састојала од осам бродова, предводио је и седам папских галија. Папа је обећао и додатна појачања из Анконе у људству, новцу и храни, чиме би свеукупне снаге његовог и малтешког удруженог корпуса достигле хиљаду и пет стотина душа. Млетачки Сенат састао се 2. августа увече и донео одлуку да Корнеру пошаље три хиљаде плаћених војника и шездесет две хиљаде дуката, који су у Далмацији вредели осамдесет хиљада дуката, као и дванаест топова, муницију и двопек. Трећег августа предвече отпочело је укрцавање војске на бродове.⁴⁰ Сенат је Корнеру упутио у помоћ трупе мобилисане на Истри и део трупа које су првобитно биле намењене за Мореју.⁴¹

О плановима за напад на Нови био је обавештен и ванредни провидур Калбо, који је одмах интензивирао рад на придобијању хришћанских племена за заједнички рад. Слао је поверенике да шире вест о доласку млетачке војске под Нови. Митрополит Висарион предано је саветовао црногорске главаре да иду у

---

³⁷ S. Musić, *Izveštaji*, 13.

³⁸ G. Luzzato, *L'economia veneziana dal 1797 al 1866*, „La civiltà veneziana nell'età romantica”, Firenze 1961, 87.

³⁹ A. Milošević, *Hercegnovi u Boki Kotorskoj*, 11.

⁴⁰ J. Vrandečić, Ž. Mendušić, *Osvajanje Herceg Novoga 1687. godine*, 896.

⁴¹ C. Contarini, *Istoria della guerra di Leopoldo primo imperatore e de' principi collegati contro il Turco*, Venezia, 1710, I, 719-723; J. Томић, *Црна Гора за Морејског рата*, 78-79.

Котор и дају таоце провидуру. Ипак, племена су имала криву слику да провидур поседује толико војске да ће једним њеним делом опсести Нови, а други послати њима у помоћ. Заправо, Корнеру је у плану био само Нови, рачунајући на околна племена не само за опсаду града, већ и за деловање против Турака у крајевима у којима су живели, ради спречавања доставе помоћи граду који је намеравао да опседне.⁴²

Резервисано држање херцеговачких и брдских главара није било неосновано. Бојали су се херцеговачког Хусеин Гази Топал-паше и скадарског паше Сулејмана Бушталије, који нису седели скрштених руку, већ су се припремали да пошаљу помоћ посади у Новоме. Паше су, такође, претиле племенима да ће их попалити ако пређу на млетачку страну. Претеће поруке добијао је и митрополит Висарион, које је он достављао племенским главарима и провидуру Калбу, опомињући их да се чувају од Сулејман-паше.⁴³

Деветнаестог августа, провидур Корнер прешао је из Сплита на Хвар, острво одређено за главну оперативну базу, где је сачекао последње трупе из Венеције. Пошто нису све трупе стигле на време, на Хвару су се заржали дуже него што је било планирано и тек 28. августа су стигли на Корчулу. У суботу 30. августа, бродовље је запловило је са Корчуле, али је због неодговарајућег ветра, целу ноћ остало усидрено. Сутрадан је пловидба настављена и 31. августа увече нашли су се у пристаништу Полача на Мљету.⁴⁴ Током пловидби, проширила се вест да је 25. августа у околини Дувна, предводећи три хиљаде и три стотине Морлака, погинуо знаменити котарски сердар Стојан Јанковић. Уочи напада на Нови, Сенат је закључио да је губитком овог ускока Далмација претрпела велики губитак.⁴⁵

Када су упловили у залив Боке, савезнички бродови усидрили су се у Кумбору, на источној страни од Новог, на месту удаљеном једну миљу од града. Ту се Корнер састао са ванредним провидуром Калбом, који га је обавестио о турским покретима и помоћи коју су слали посади у граду.⁴⁶ Генерални провидур

---

⁴² Ј. Томић, *Црна Гора за Морејског рата*, 79-80.

⁴³ Исто, 82.

⁴⁴ Г. Станојевић, *Далмација у доба Морејског рата 1684–1699*, Београд 1962, 81.

⁴⁵ Ј. Vrandečić, Ž. Menđušić, *Osvajanje Herceg Novoga 1687. godine*, 897.

⁴⁶ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 93, 15, 21.

је сазнао да је град снабдевен великом количином намирница и попуњен људством са околних турских територија, Требиња, Корјенића и Гацког. Новим је управљао Осман-ага Ибрахимагић, искусни службеник Османског царства, који се у изворима помиње већ 1668. године.⁴⁷

Млетачки противници у Новом припремили су велики број колаца и других препрека, помоћу којих су око Горње тврђаве градили пут, заштићен насипом. Ван тврђаве су на местима за која су сматрали погодним за искрцавање копали ровове, како би спречили савезничко искрцавање и њихово напредовање ка граду.⁴⁸

Корнер се потом састао са малтешким генералом грофом Хербштајном и донели су одлуку да се управо у Кумбору, под лугом Савинском косином на чијем врху се налазила црква Свете Петке (Свете Ане), коју су подигли Шпанци 1538. године, искрца млетачка пешадија и коњица. Малтешка војска требало је да се искрца на обали Зеленике, на месту које је било најближе тврђави. Папски, тоскански и малтешки војници, предвођени малтешким генералом Хербштајном, пошли су уз стрмину директно са мора, на доминантну тачку на којој се налазила поменута црквица, која је била близу Горње тврђаве. Око овог положаја било је утврђено девет стотина бранилаца, потпомогнутих топовима из Горње тврђаве. У првом нападу, малтешки генерал изгубио је око шездесет војника. Доласком нових снага са галија и пуцањем топова са копнених и морских батерија, којима је срушена црквица, бранитељи су почели попуштати. Пераштани, котарски и загорски сердари и остала војска из Далмације и млетачки плаћеници, под командом генерала конте Санпола, послати су да заузму друге положаје изнад обале.⁴⁹

У зору 4. септембра уследио је турски противудар са пет стотина војника, којим су намеравали да одбаце савезнике са заузетог положаја. Турци су замашним нападом успели у намери, али су их противници пуцањем из аркебуза вратили у подграђе. Наредног дана, нападаче је почела да омета киша. Она је напунила ровове, низбрдице претворила у клизишта, натопила муницију и mine припремљене за опсаду. Пошто због тога нису одмах били у могућности да се

---

⁴⁷ J. Vrandečić, Ž. Mendušić, *Osvajanje Herceg Novoga 1687. godine*, 897-898.

⁴⁸ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 93, 16, 22.

⁴⁹ J. Vrandečić, Ž. Mendušić, *Osvajanje Herceg Novoga 1687. godine*, 898.

искрцају и са западне стране, одлучили су да иза тврђаве копном упуте људе, а да топови са савезничких галија гађају град.⁵⁰

Ванредног провидура Калба, са которском милицијом, Корнер је послао на страну према вароши, Франческа Гриманија, свог сестрића, поставио је за провидура логора, Ђованију Лоредану поверио је бригу над коњицом, Јерониму Дона снабдевање, Антонију Лоредану надзор над артиљеријом, Виченцу Гритију бригу о батеријама, Марк Антонију Приулију бригу о рањеницима и болеснима, Бернару Барбару надзор над Морлацима из залива, Транквилу Боланију, провидуру Макарске надзор над људима из тог краја, са којим је дошао по сопственој жељи.⁵¹

Корнер је због начина на који су се опсађени у Новоме бранили, због шанчева које су ископали и из којих је савезничка војска била принуђена да их истерује топовском ватром, сматрао да су они довели у град неког са великим знањем и искуством ("qualche huomo di gran cognitione, ed asperienza").⁵²

Но, провидур у то време није размишљао само о искрцавању трупа и борбама против браниоца града, већ и како ће одбити нападе скадарског и херцеговачког паше, који су намеравали да дођу у помоћ Новоме.⁵³ Пошто је сазнао да је скадарски паша са својом војском нападао Паштровиће, Корнер је намеравао да наговори малтешког генерала Хербштајна да на ту страну упуту један део својих галија, како би пашу одвратио од намераваног. Са друге стране, Корнер је сматрао да делатност херцеговачког паше држи у неизвесности Никшиће и Црногорце, да ли да се прикључе млетачкој војсци или не.⁵⁴

Поред страха од деловања поменутих турских паша, Корнера је бринуло и држање Дубровчана, чије је поклицаре укорио приликом проласка поред Дубровника на путу ка Новом. Разлог за љутњу Млечана према Дубровчанима лежао је у помоћи коју је Република Светог Влаха упућивала околним Турцима. Корнер је том приликом предложио поклицарима да се Дубровник придружи

---

⁵⁰ J. Vrandečić, Ž. Mendušić, *Osvajanje Herceg Novoga 1687. godine*, 899-900.

⁵¹ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 94, 30, 36.

⁵² Исто, док. бр. 93, 17.

⁵³ J. Томић, *Црна Гора за Морејског пата*, 84.

⁵⁴ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 93, 18, 24.

Венецији у борби, али су се они изговарали да немају овлашћења за тако нешто.⁵⁵ Корнер је био забринут и стога што се нису појављивале лађе које је требало да донесу намирнице и новац.⁵⁶

Након првог искрцавања биле су заузете главне стратешке тачке источно од тврђаве, према унутрашњости залива. Савезници су онда одлучили да нареду искрцавање трупа са западне стране, према вароши, како би покушали да онемогуће дотурање помоћи граду. То су желели да учине јер је надинтендант Перини, са Пераштанима и другим људима из залива заузео једну значајну тачку са западне стране која се налазила близу тврђаве, услед чега је било олакшано искрцавање. Корнер је прешао на западну обалу са генералном Санполом 8. септембра. Пред пројектилама са галија и навале пешака, бранитељи су били потиснути из западног подграђа према граду и тврђави. Војници из Далмације и Пераштани продрли су до зидина, док су малтешки и папски војници освојили ровове подно тврђаве Шпањоле. Док се све ово одвијало на западној страни, на истоку од града савезници су покушали даље напредовање од брежуљка Свете Ане, али их је у томе спречила киша и пуцање непријатељских топова са зидина. Пошто су били одбијени од зидина, додали су две батерије са по шест топова. Корнер је истог дана упутио Турцима први позив на предају.⁵⁷

Савезници су заузимањем неколико кућа између Горње тврђаве и Шпањоле, опсађене коначно потисли у град. Према Корнеровим извештајима, Морлаци су тада почели да одвлаче животиње и ствари које су нашли у некима од тих кућа, те да их замало Турци нису потукли када су кренули у противнапад. Након његове интервенције, поново су савезници успели да потисну Турке и натерају их да напусте готово целу варош и да се утврде у неким кућама које су биле прибијене уз зидине.⁵⁸

Иако је киша све време ометала операције, савезници су ипак успели да заузму све значајне положаје око тврђаве. Корнеру су стизале вести о приближавању херцеговачког Хусеин Топал-паше са појачањима које је мислио

⁵⁵ Г. Станојевић, *Далмација у доба Морејског рата 1684–1699*, 82.

⁵⁶ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 93, 19, 25.

⁵⁷ J. Vrandečić, Ž. Menđušić, *Osvajanje Herceg Novoga 1687. godine*, 900.

⁵⁸ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 94, 27-28, 33-34.

да уведе у Нови. Такође, бригу му је задавао и један одред од осам стотина спахија који су се вратили из Угарске у Ливно, након пораза од царских трупа. Сматрао је да би они могли да се споје са херцеговачким пашом, који се тада налазио на не више од једног дана хода од Новог и да је због тога нужно да појачања за Млечане и савезнике стигну пре тога.⁵⁹

Услед конкретних вести о покретима и снази војске херцеговачког паше, Корнер је са савезничким командантима одржао саветовање. Одлучили су да се логор пребаци на западну страну, према Дубровнику, како би били у стању да се супротставе непријатељу када почне приближавање тврђави. Команда на тој страни поверена је ванредном провидуру Калбу, који је уз себе имао которску милицију.⁶⁰ Док су се војници и артиљерија премештали, послат је одред од хиљаду Морлака и Пераштана да дочекају непријатеља у једном погодном кланцу и покушају да га поразе.⁶¹ Друго одељење распоређено је тако да покуша да одбије војску херцеговачког пашу уколико прође поменути претходницу или бар да му не дозволи да са леђа нападне војску која је опседала град.⁶²

У току једне ноћи из тврђаве изашло је педесет турских поданика, који су прешли на млетачку страну, тако да је до тада од људи који су се придружили савезницима под Новим, био састављен одред од око пет стотина. Такође, Корнеру је стигао дукал од Сената, који га је обавештавао о војним успесима Републике у Мореји. За Корнера то су биле више него пријатне вести, и у част тих победа приредио је прославу, сматрајући да ће на тај начин подићи морал и борбену готовост војске која је опседала град.⁶³

Провидур је имао ефикасне уходе у турском табору и ретко је веровао обавештењима која је добијао од Дубровника, неретко истичући то у извештајима. Захваљујући уходама, имао је тачне вести о свему што се збивало код околних Турака. Када је био сигуран да се приближавају херцеговачки и босански паша, са војском од четири или пет хиљада људи, које су сакупили у Габели, Мостару, Љубушком, Гацком и другим местима, имао је довољно времена да утврди

⁵⁹ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 94, 28-29, 34-35.

⁶⁰ Исто, 30, 36; J. Томић, *Црна Гора за Морејског пата*, 84-85.

⁶¹ J. Vrandečić, Ž. Mendušić, *Osvajanje Herceg Novoga 1687. godine*, 901.

⁶² J. Томић, *Црна Гора за Морејског пата*, 84-85.

⁶³ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 94, 32, 38.

шанчеве са стране вароши и да изда наређења Калбу и осталим командантима.⁶⁴ Ипак, током наредна три дана није било неких значајнијих борби. Никшићи су тада посетили генералног провидура и у знак покорности оставили му двојицу талаца, обећавши помоћ Млечанима у људству. Корнер им је дао стотину цекина, али није веровао да ће испунити обећање. Такође, тих дана из града је пребегло Млечанима неколико хришћана, који су пренели им да је погинуо диздар⁶⁵ и још неколико угледних Турака.⁶⁶

Петнаестог септембра пре подне почеле су да се појављују трупе под командом новог босанског везира Хусеин Топал-паше, спуштањем са брда према млетачким шанчевима на западној страни од града. Напале су положај надинетенданта Перинија, пошто је био најистуренији. Пошто га је напустио батаљон милиције из Котора, Турци су успели да заузму његов положај без жртава. Када је сазнао за пораз, Корнер је тамо послао свог нећака, Франческа Гриманија, како би подигао морал савезничких трупа и зауставио турски напад. Ипак, већ су почела да се колебају сва млетачка одељења. Морлаци су почели да беже. Корнер је потом одлучио да се упути са коњицом, којом је командовао Ђовани Лоредан, како би зауставио и охрабрио Морлаке.⁶⁷ Провидур је на поприште битке упутио и свеже пешачке трупе и наредио бродовима да се примакну обали како би пројектилима гађали зидине. Зидине су гађали и топови постављени на брду Свете Петке. Након неколико часова борбе Турци су били потиснути и почели су у нереду да се повлаче. Посада из Новог није се усудила да изађе. Савезници су однели победу.⁶⁸ Црногорци и Пераштани почели су да гоне непријатеље. Погинуло је више од три стотине Турака и њихове главе донете су генералном провидуру. Било је међу њима и неколико буљубаша, ага, кадија и хоџа. Савезници су имали далеко мање губитака, а успели су да заплене дванаест застава, оружје и остали ратни плен. Они пашини војници који нису били убијени или заробљени, лутали су по шумама и брдима, куда су их Морлаци и даље

---

⁶⁴ S. Musić, *Izveštaji, dok. br. 95, 39-40, 47-48*; Г. Станојевић, *Далмација у доба Морејског рата 1684-1699*, 85.

⁶⁵ Диздар је заповедник тврђаве утврђеног града, градски заповедник.

⁶⁶ Г. Станојевић, *Далмација у доба Морејског рата 1684-1699*, 85.

⁶⁷ Ј. Томић, *Црна Гора за Морејског рата*, 85.

⁶⁸ Г. Станојевић, *Далмација у доба Морејског рата 1684-1699*, 85.

прогонили.⁶⁹ Корнер је дао да се испред тврђаве посечене главе Турака истакну на кочеве, заједно са заплењеним заставама, како би браниоци могли да их виде. Позив на предају упутио им је у виду писма, као и усмено преко драгомана⁷⁰. Опсађени нису хтели ни да чују. Зато је појачано бомбардовање зидина, нарочито онде где се, приликом свакодневних јуриша, осећао најјачи отпор.⁷¹ Савезници су сматрали да ће им опсада бити олакшана након пораза који је задесио војску херцеговачког паше, међутим, Турци у граду су се и даље одлучно одупирали.⁷² Истакли су црвену заставу, у знак продужења борби.⁷³

Како одавно тражене намирнице још увек нису стизале под Нови, због оскудице у двопеку, Корнер је исти позајмио из Котора, а и тако је остао са веома малим залихама, за свега осам до десет дана. Он је писао Сенату да не би требало да му намирнице шаљу марцилијанама⁷⁴, јер оне не могу да плове по сваком ветру као што то могу веће лађе, те је и њихово путовање трајало дуже. Стога је молио да му се намирнице шаљу на неком од већих и опремљенијих бродова. Том приликом замолио је да му пошаљу и пиринач за посаде бродова. За опсаду му је недостајало и барута, који је много трошен, јер је савезничка војска користила дванаест топова и осам мерзера који су стално гађали у зидине. Корнер је покупио барут из свих околних тврђава, а намеравао је да га узме и из Котора, те је страховао што су сва та места остала без барута. Војницима су били потребни и нови пиштољи и одел, која су им била одобрена претходне године, али их нису добили. Одела су пропадала услед свакодневних борби и кише, а проблеми су могли настати са доласком зиме. Писао је Сенату да би најбоље било да се пошаље сукно, платно, копче и дугмад, јер је сматрао да би се шивењем на лицу

---

⁶⁹ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 95, 41, 49.

⁷⁰ Драгоман је тумач, преводилац, нарочито приликом страних посланстава у Турској.

⁷¹ C. Contarini, *Istoria*, I, 727-728; J. Vrandečić, Ž. Mengušić, *Osvajanje Herceg Novoga 1687. godine*, 901.

⁷² S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 97, 59, 63.

⁷³ Г. Станојевић, *Далмација у доба Морејскег рата 1684-1699*, 86.

⁷⁴ Марцилијана је врста једрењака која је била у употреби у 16. и 17. веку. Имала је три или четири јарбола са крстастим и латинским једром. Добио је име вероватно по француском лучком граду Марсеју.

места могло уштедети у времену. Тражио је и извесну количину покривача за зиму.⁷⁵

Никшићи су наставили да показују наклоност према Млечанима и склоност да се ставе под њихову заставу. То је Корнеру говорило да се они у међувремену неће сјединити са Турцима. Надао се све већем приласку људи из тих крајева, нарочито након турског слома. У исто време, Корнеру се вратио један од гласника кога је био послао у Зупце да га обавештава о турским покретима. Дознао је да су имали намеру да још једном нападну савезнички логор како би се пробрили у тврђаву.⁷⁶

Почетком друге половине септембра 1687. године време у Боки се мало поправило, те је провидур Корнер дочекао долазак фирентинских трупа, састављених од три стотине искусних војника, које је предводио капетан Канчелијери. Овај одред послао је као помоћ савезницима под Новим, велики војвода Тоскане Козимо III Медичи.⁷⁷

Пошто је схватио да опсада може да се одужи због упорног и одлучног отпора бранилаца, остао и без барута који је био узео из Котора, Корнер је морао да узме барут и из Задра. Опет је писао Сенату да му је барут преко потребан, да се он свакодневно много троши. Наглашавао је колико ће још барута бити потребно чак и када се заузме град, да би се овладало каштелом и Горњом тврђавом. За то је било потребно више мина, а за њих и велика количина барута. Зато је поново молио да се пошаљу одређене количине, не само за потребе опсаде, већ и за попуњавање резерви у околним тврђавама.⁷⁸

Како би новопридошлим војницима обезбедио плате Корнер је морао да позајми новац из Котора, од породице Бизанти.⁷⁹ Поломљене пиштоље планирао

---

⁷⁵ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 95, 44-45, 51-52.

⁷⁶ Исто, 41, 49.

⁷⁷ Исто, док. бр. 96, 53, 55.

⁷⁸ Исто.

⁷⁹ Исто, 54, 56.

је да пошаље у Венецију на поправку, а молио је да му Република у међувремену пошаље друге.⁸⁰

У Корнерове руке доспело је писмо босанског паше намењено браниоцима Новог, у којем им је писао да не троше људство на провале из града, јер ће их он спасти. Са друге стране, провидуру су из Дубровника стизале вести да је скадарски паша Сулејман Бушатлија дошао је у Подгорицу. Да би онемогућио његово деловање ка Новом, Корнер је према Улцињу упутио Пјетра Дуода, доцнијег ванредног провидура у Котору, са два бојна брода, две паландре⁸¹ и неколико лађа са људима из Маина и Паштровића, како би евентуално бомбардовао тај град. Сулејман-паша имао је намеру да се споји са херцеговачким пашом или да удари на Котор и околину, и да на тај начин покуша да млетачку пажњу одвуче од опсаде Новог, а Дуодо је требало да га спречи у томе.⁸²

На западној страни од града, проширени су ровови и шанчеви, како би се што више приближили зидинама. Са друге, источне стране, зидови су били бомбардовани са дванаест топова и осам мерзера. Њима су командовали племићи Антонио Лоредан и Виченцо Грити. Након огромног отпора Турака, савезници су успели да заузму један гребен на обали и то им је помогло да олакшају остале операције. У међувремену су, како би што више намучили непријатеља и делимично му одвукли пажњу са овог дела, усмерили неколико мерзера и према Горњој тврђави.⁸³ На истурени положај, Корнер је поставио четири мерзера фирентинског артиљеријског мајстора која су тукла час Горњу тврђаву, час каштел и град. Све куће у граду су до тада већ биле порушене. Током бомбардовања Горње тврђаве тешко је рањен инжењер Барбијери у главу и инжењер Камучо у руку и ногу. Корнер је писао Сенату да му је потребно још инжењера, нарочито ако је Република након овог похода планирала још неку операцију.⁸⁴

---

⁸⁰ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 96, 54, 56.

⁸¹ Паландрер (на италијанском palandra) је врста убојног брода (за бомбардовање).

⁸² C. Contarini, *Istoria*, I, 728.

⁸³ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 97, 59, 63.

⁸⁴ Исто, 60, 64.

Ђироламо Корнер се договорио са малтешким генералом и осталим командантима да напад предузму када буде довршено постављање мине под зидине. Међутим, минери су, када су дошли до зидина града наишли на тврд камен, тако да је Корнер сматрао да ни кроз недељу дана мина не може бити постављена. Браниоци града нису желели да одговоре на Корнерове позиве, јер су се надали да ће им ускоро стићи помоћ од околних паша. Услед тога, Корнер је променио план и сматрао да напад не би требало више одлагати. Војска је требало да нападне кроз пролом широк од тридесет пет до четрдесет корака, који се налазио подно Горње тврђаве. Истовремено, непрекидна артиљеријска ватра са галија и јуриши са варошке стране, требало је да збуне непријатеља и принуде га да се брани на више страна.⁸⁵

Када су му Никшићи саопштили да планирају да сачекају непријатеља у неком кланцу, Корнер им је као подршку и помоћ послао витеза Ивана Антуна Болицу. Тражио је да му дају таоце, као неку врсту гаранције, да, ако се и не споје са млетачким трупима, да неће то учинити ни са турским. Никшићи су дали таоце.⁸⁶

Провидур је поново тражио и пошиљку покривача, јер и након што би заузели град, Млечанима би било неопходно извесно време да поправе и зидине и зграде, које су већ у том тренутку биле оштећене. Такође, било би потребно и извесно време да се оспособе макар оне најнеопходније куће за становање. У том смислу, недостатак макар покривача и одела могао би причинити огромне тешкоће војсци, која није имала ни касарне, нарочито када наступи зима са кишама, које су биле веома честе у заливу.⁸⁷

Корнер је успео да пет стотина људи из утврђених кула и из саме тврђаве приволи млетачком оружју. Такође, покушавао је да преко албанских сејмена, ступи у контакт са њиховим старешинама, у чему је имао успеха, потрошивши читаву ноћ на разговоре и расправе са њима. Покушавао је турским старешинама да докаже да ће сигурно погинути уколико са најближима не оду из Новог, и

---

⁸⁵ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 97, 61, 65.

⁸⁶ Исто, 62, 66.

⁸⁷ Исто.

говорио им је да никога неће поштедети. Они су се после разговора са њим, вратили у град да у то убеди и остале браниоце. Након тога, из града је изашло две стотине и тридесет људи, најугледнијих Турака ("Turchi dei migliori").⁸⁸ Млечани су им поклонили стотину и педесет цекина, укрцали их на један брод и, по њиховој жељи, превезли у Албанију. Посада у Новоме била је знатно ослабљена и деморалисана.⁸⁹

Док су се савезници 28. септембра ујутру припремали за главни напад, једна бомба коју је испалио фирентински тобџија погодила је велику кулу на Морској тврђави на источном зиду, у којој је било складиште муниције.⁹⁰ Био је то један од кључних момената опсаде, који је пресудно ослабио снагу бранилаца. Пошто је та кула сматрана најсигурнијим местом у граду, Турци су у њу склонили и многе породице са најдрагоценијим стварима. Бачена бомба запалила је муницију, која је читаву Морску тврђаву бацила у ваздух, изгинули су сви људи и све што се у њој налазило било је уништено. У исто време, наређења са распоредом за напад послата су свим савезничким командантима. Све галије биле су постављене према граду, сва војска и коњица биле су постројене пред проломом. Уследило је бомбардовање артиљеријом са галија и батеријама са земље. Након тога, савезници су кренули у општи напад предвођени командантом трупа маркизом дал Бором. И поред противничке паљбе из топова из тврђаве и сталне ватре из аркебуза којом су гађали Млечане, напад је почео успешно. Део савезничких трупа био се попео на пролом, потом прешао и преко ронделе, а други део је продро у сам град.⁹¹ На ронделу су се попели и неки Малтежани, који су се мердевинама искрцали са галија, а међу њима је био и један који је на копљу носио заставу Малте. Према речима Ђиролама Корнера, они су се уплашили противничке мине под ронделом, због изласка неколико Турака из једне куће и њихове вике ("semplice uscita e gridone che fecero fuori d'una Casa alcuni pochi Turchi").⁹² Савезници су почели да беже ка мору да би се склонили у чамце. Корнер је због тога одмах наредио да чамци буду отиснути од обале, јер су сви

---

⁸⁸ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 98, 67, 71.

⁸⁹ Г. Станојевић, *Далмација у доба Морејског рата 1684-1699*, 88.

⁹⁰ С. Contarini, *Istoria*, I, 729; Ј. Томић, *Црна Гора за Морејског рата*, 87.

⁹¹ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 98, 67-68, 71-72.

⁹² Исто.

осим Фирентинаца и две чете његове гарде почели да беже. Корнер је похитао ка њима и успео поново да их натера на пролом.⁹³ Тада је погинуло четири стотине хришћанских војника и било је мноштво рањених, али је неколико преживелих витезова успело да одржи савезничка упоришта унутар зидина. Они који нису бежали ка мору, борили су се против Турака у граду. Турци су из кућа, као и са положаја на улицама које су преградили барикадама, гађали савезнике аркебузама и гранатама. Помагале су им и жене које су на противнике бацале камење. И Морлаци су постали нестрпљиви да крену у напад и желели су то да ураде истог дана. Они су одлучно кренули на пролом, али је само мали део њих храбро ушао у град и утврдио се у једној кући у подножју зидина, а остали су били одбијени и никако их више нису могли натерати да крену напред. Услед тога, а и због недостатка официра и команданата који би предводили војску, савезници су морали да се повуку, са губицима и у јако лошем стању. Ипак, током ноћи су успели да пролом осигурају набацивањем свежњева прућа.⁹⁴

Генерални провидур је желео да настави да се договара са албанским сејменима и хришћанима, како би их убедио да изађу из града. У исто време, подстицао је на рад и минере, и на каштелу града и на Горњој тврђави, иако су на оба краја савезници наилазили на жесток отпор бранилаца.⁹⁵

Генералног провидура су и даље пратил слични проблеми. Плашио се појачања која су сакупљала тројица паша, босански, херцеговачки и скадарски. На бригу су га наводила и закашњења у припремању мина због изузетно тврдог камена на који су минери наилазили, то што су савезници били два пута одбијени са пролома, пораст броја болесних, рањених и умрлих и немогућност да се издржи нови јак удар непријатеља. Писао је Сенату да је на крају увидео да је потребно да град осваја кућу по кућу, корак по корак, а да је тврђава изнутра добро забарикадирана. Имао је информације да су се трупе херцеговачког и босанског паше налазиле на мање од пола дана до логора. Успео је да убеди део бранилаца да му предају једну кулу на обали мора.⁹⁶ Када је остатак турске посаде видео да

---

⁹³ С. Contarini, *Istoria*, I, 729; Ј. Томић, *Црна Гора за Морејског рата*, 87.

⁹⁴ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 98, 68-69, 72-73.

⁹⁵ Исто.

⁹⁶ С. Contarini, *Istoria*, I, 730.

је нова војска држала дотичну морску кулу са добрим делом зидина и неколико кућа и када је схватио да су албански сејмени и хришћани избегли из града, упутили су захтев за преговоре.⁹⁷

Током преговора, бранитељи су тражили четири до шест дана како би се припремили за предају. Корнер је сматрао да они траже ове дане како би сачекали појачања за која су веровали да им стижу, стога их је натерао да се одмах предају. Дозвољено им је да изађу из Новог наоружани и са једним свежењем на леђима. Провидур је послао у град маркиза дал Бора, кога је због његовог труда и заслуга током борби, сматрао достојним да увођењем посаде, прими тврђаву у посед. Ипак, да би отклонио нереде у вези са изласком Турака из града, пожелео је да се и сам нађе тамо. Истовремено, послао је преговараче и у Горњу тврђаву, предлажући тамошњим браниоцима исте услове. И они су тражили неколико дана за припрему, али како то савезници нису прихватили, а и видевши како је поступано према онима који су се недавно предали, нису даље одуговлачили. На тај начин град се нашао у рукама Млечана. Из оба дела града изашло је две хиљаде и две стотине људи, међу њима седам стотина наоружаних.⁹⁸ Осталих хиљаду и пет стотина колико је било на почетку опсаде, не рачунајући оне који су град напустили на Корнеров наговор, погинуло је. Провидур је сматрао да је тих седам стотина под оружјем било довољно да се и даље добро бране и да су они засигурно најхрабрији људи који постоје ("sono Gente della piu valorosa si possi vedere").⁹⁹ Првог октобра 1687. године Млечанима се предала и тврђава Шпањола. Корнер је у Новом у част остварене победе Републике и највећег успеха током Морејског рата на Јадрану, на месту џамије подигао цркву посвећену Светом Јерониму, пошто је на тај дан заузет град. Храм је посветио барски надбискуп Андрија Змајевић.¹⁰⁰

---

⁹⁷ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 99, 75-76, 81-82.

⁹⁸ Г. Станојевић, *Југословенске земље у млетачко-турским ратовима*, 337.

⁹⁹ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 99, 76, 83.

¹⁰⁰ *Историја српског народа*, III/2, Београд 1994, 205-206.

Унутар зидина није постојала грађевина која није била озбиљно оштећена. Провидур је од Сената тражио брзу испоруку одређене количине греда, дасака и ексера, пошто се морало приступити изградњи кватира за војску.¹⁰¹

Корнер је намеравао да се пре одласка савезника, предузме још нека акција. Преко свог сестрића Франческа Гриманија, провидур је о својим плановима обавестио малтешког генерала. Планирао је да се крене ка Улцињу, ако ништа друго, барем како би запалили фусте¹⁰² које су Турци тамо држали. Међутим, малтешки генерал одржао је састанак са својим подређеним командантима и одлучили су да се таква акција ипак не предузима, због поодмаклог годишњег доба, напорне и тешке пловидбе која им је предстојала и страха од лошег времена. Корнеру није остало ништа друго, до да Малтежане пусти да отпутују, пошто их је претходно богато наградио.¹⁰³

Босански и херцеговачки паша са војскама вратили су се у Требиње. Њихови конкретни планови били су недокучиви за генералног провидура. Претпостављао је да су чекали наређења великог везира да ли да се утврде у Требињу или да босански паша оде у Ливно како би штитио тај крај, а херцеговачки да исто то учини у крају око Гацког. Корнер је настављао да мотри на њих. Такође, у то време се из Улциња вратио гувернер Дуодо, који је тај град два дана гађао гранатама и бомбама. Иако га је пратило лоше време, људи из Маина и Паштровића који су били са њим, успели су да се искрцају под Баром и да запале неко жито које је недавно било пожњевено и да погубе неколико Турака који су им се супротставили.¹⁰⁴

Корнер је послао назад у Далмацију Морлаке, које је одатле повео када се припремао за освајање Новог, а отпуштао је и разне транспортне лађе које су му служиле током похода. Такође, допуштење за одлазак тражили су и Фирентинци. Корнер је похвално писао Сенату о заслугама фирентинских војника, од којих је нарочито много погинуло приликом напада на пролом. Тобцији који је гађао у барутану, доделио је једну медаљу, а његовим помоћницима по дванаест цекина,

---

¹⁰¹ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 99, 77, 84.

¹⁰² Фуста је мала теретна лађа.

¹⁰³ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 100, 87-90.

¹⁰⁴ Исто, док. бр. 101, 92, 98.

као подстрек, како би се исто тако ревносно борили и у неком наредном походу. Поново је од Сената тражио новац за исплату војника, јер је оно што је имао код себе морао да врати которској породици од које је био позајмио. Пошто у Дубровнику није било лекова потребних за све болесне и рањене војнике, тражио је да се хитно упуте у Нови лекар, хирург и апотекар.¹⁰⁵

---

¹⁰⁵ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 101, 92-95, 98-100.

ПОСЛЕДИЦЕ ОСВАЈАЊА НОВОГА

Корнер је исцрпно писао Сенату о значају освајања Новог, његовом положају, пространој и плодној територији око града, ратнички расположеним племенима која су живела у околини. „Према истоку на сто и више миља од града живе Никшићи и друга разна племена до границе са Дробњацима, Црногорцима и Климентима. На северу на око осамдесет миља Бањани и Горње Гацко које се завршава са Доњим Гацком. На северозападу шездесет миља удаљено Требиње са горњим Поповом и Дражево са границом према Дубровчанима, и доње Попово са габелом, са пространим и плодним пољима која обилују житом, месом, вином, уљем и сваковрсним воћкама и која су много богата приходима у којима је развијена трговина”.¹⁰⁶

Након освајања града, Млетачка република намеравала је да поведе озбиљније акције у Херцеговини. Желела је да опустоши и освоји пространо залеђе Новог и да га претвори у крајиште, насељавањем српског становништва из других херцеговачких крајева. Пошто није имала довољно својих војника, Венеција је знала да остварење ових планова зависи од држања локалног становништва, које је и у претходном периоду због тога покушавала да придобије поклонима и новцем. Преговори о заједничкој војној акцији Млечана, Херцеговаца и Црногораца започели су непосредно након заузећа Новог. Са особитом пажњом, Корнер је посматрао Зупце, место веома значајно за дубровачку трговину. Због тога је Корнер настојао да придобије хришћане који су ту живели, а који су се налазили под претњом једног одреда од хиљаду Турака, који су чували један кланац код Зубаца. Када је провидур пустио претећу вест да ће велики део своје војске одвојити и послати против њих, Турци су се повукли. Након тога, више од стотину хришћана способних за оружје, дошли су Корнеру, који им је дао заставу, а они му обећали да ће верно служити Републици. У исто време, провидур је планирао и поход на Корјениће, место за које је писао да је било удаљено два дана хода од Новог. Својим положајем, сматрао је Корнер,

---

¹⁰⁶ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 102, 101, 107.

Корјенићи су му сметали да изврши спајање и да одржава везу са Никшићима и осталим племенима у суседству. Желео је да искористи присуство витеза Болице у никшићким редовима, да их постакне, да сада, када је Нови био у рукама Млечана, имају разлога да покрену акцију и збаце османску власт. Никшићки и дробњачки главари разговарали су са Болицом, тражили новац, који им је дао одређену суму цекина и извесну количину хлеба, барута и олова. Затим су кренули на Корјениће. Када су за поход дознали Турци из тог краја, кренули су да беже у правцу Фоче. Ипак, нису сви успели да прегазе реку Требишњицу, те се утопило неколико стотина жена, мушкараца и деце. У исто време, нападнуте су и запаљене све куће и куле у које су се остали Турци сакрили. Корнер је сматрао да би успели да спале и тврђаву Клобук, иако је смештена на врху брда, да их није ометала киша и недостатак хране. Освајање Зубаца и Корјенића довршено је 19. децембра 1687. године, када је никшићки војвода Вукашин Гавриловић са још неким херцеговачким народним старешинама положио заклетву верности Млетачкој републици. Након тога, отпочело је пљачкање, паљење и освајање херцеговачких крајева ка Требињу.¹⁰⁷

Корнер је покораване Никшића млетачкој власти, сматрао једним од највећих добитака Републике, истичући да би уз њихову помоћ Млечани могли да прошире власт на читаву Херцеговину. Сматрао је да би се заузећем Требиња и Попова читава херцеговачка трговина нашла у млетачким рукама. Сваком никшићком главару који му је дошао, Корнер је даривао по једну златну медаљу.¹⁰⁸

Разлоге за покретање похода у Херцеговини, Ђироламо Корнер најдиректније је изнео у извештају Сенату од 5. децембра 1687. године, из Новог. Писао је да су Риђани, Никшићи, Дробњаци и Бањани опустошили Гацко поље и да је он тиме постигао свој главни циљ, који се састојао у томе да поменута племена закрви са Турцима и да они нападну сопственог пашу, што су и учинили. Након тога, сматрао је Корнер, било је време да се посвети другом циљу. За његово остварење, било је потребно да се ова племена населе на новоосвојеним плодним територијама. Корнер је успео у томе и Риђани, Бањани и Рудињани су

---

¹⁰⁷ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 102, 101-104, 107-110.

¹⁰⁸ Исто.

се населили на Граховском пољу и тамо образовали насеља. Пресељавање је почело на Светог Николу, а расподелу земљишта вршили су помињани властелин из Котора Иван Антун Болица и капетан Кристофор Змајевић из Пераста.¹⁰⁹

Након освајања овог дела Херцеговине, Венеција је још неколико година наставила да ратује на тим странама. Ипак, није показивала озбиљније намере за ширењем подручја под својом непосредном контролом. Вероватно да је на то утицала чињеница што је крајем 1688. године хабзбуршки цар Леополд I преко свог посланика у Венецији запретио Сенату, који је био одговоран за спољну политику Републике, да се мора престати са освајањима у Херцеговини, коју ће цар Свето римског царства, као угарски краљ, задржати за себе. У исто време, упућен је проглас становништву Босне са захтевом да прихвати хабзбуршку власт.¹¹⁰

Затишје у Морејском рату, које је уследило средином последње деценије 17. века, никшићки војвода Вукашин искористио је за јачање трговачких веза Никшића са млетачким насељим на приморју. Због тога је са неколико кнезова посетио Нови у септембру 1693. године и од генералног провидура издејствовао трговачке олакшице за своје племе, а то се нарочито односило на снижавање цене соли. Никшићи су тада добили право да део соли купљен од Млечана могу продавати Турцима. Војвода Вукашин се у наредном периоду залагао и за међусобно чвршће повезивање Никшића, Куча, Пипера и Бјелопавлића ради заједничке одбране од Османлија, али и за споразумевање херцеговачких и црногорских племена о ненападању трговачких каравана, што је до тада ометало трговину појединих племена са Боком.¹¹¹

Након пада Новог, црногорска племена очекивала су да ће Венеција наставити акције на том простору, које би довеле до њиховог потпуног ослобођења од османске власти. Али, Република није била у стању за тако нешто. Иако су и митрополит Рувим и митрополит Висарион истицали да ће се Црногорци у великом броју придружити млетачкој војсци када је буду видели да

---

¹⁰⁹ S. Musić, *Izveštaji*, dok. br. 111, 185-186, 189-190.

¹¹⁰ Г. Станојевић, *Југословенске земље у млетачко-турским ратовима*, 343-350.

¹¹¹ Исто, 470.

опседа Нови, то се није догодило због настојања скадарског Сулејман-паше да преко Црне Горе нападне которски крај и тиме одвуче пажњу провидура Корнера од опсаде. Црногорци нису смели оставити своју земљу на милост и немилост Сулејман-паше и зато се свега неколико стотина њих борило са савезницима под Новим. Иако је након заузећа града, због планираног осигуравања његовог залеђа и освајања у Херцеговини, Корнер је примат дао херцеговачким, а не црногорским племенима, Црногорци су ипак озбиљно узимали у обзир признавање врховне власти Венеције. Томе су нарочито допринели порази које је претрпео Сулејман Бушатлија приликом напада на Куче, у децембру 1687, марту и мају 1688. године, а потом и његов захтев владици Висариону и неколицини главара да му дођу на поклоњење у Подгорицу, уз претње да ће у супротном њихових дванаест талаца набити на колац. Пошто су се Црногорци оглушили о његов захтев, паша је претњу и остварио. Након тога, двадесет четворица црногорских главара заједно са владиком дошао у Нови, где су затражили војну помоћ Млечана. Млетачке власти одлучиле су да на Цетиње упуте више стотина војника, чији је задатак био да „чувају то место и да сву Црну Гору држе нама оданом”.¹¹² Током лета 1688. године, одржан је општецрногорчки збор на којем је одлучено да Црногорци прихвате млетачку врховну власт. На захтев збора и цетињског митрополита, Млечани запоседају Цетиње и постављају Зана Грбичића за гувернера Црне Горе. Након претрпљених пораза, Сулејман-паша неколико година није предузимао веће акције против Црногораца и млетачког гарнизона на Цетињу, штавише, могло би се рећи да му је то омогућило да се придружи османској војсци у борбама против Хабзбурга у Угарској.¹¹³ Ипак, када је проценио да је дошао повољан моменат за потискивање Млечана са Цетиња, упутио се са војском ка Црној Гори и 25. септембра 1692. године стигао на Цетиње. Пошто су команданти млетачког гарнизона закључили да не могу да му се супротставе, донели су одлуку да се предају, уколико им буде дозвољено безбедно повлачење у Котор. Када је Сулејман-паша на то пристао, начинили су уговор о предаји, који је предвиђао да се место Цетиње сруши, али да се калуђерима остави црква и манастир са њиховом робом и да им се дозволи да

---

¹¹² *Il Montenegro da relazioni dei provveditori veneti*, Roma 1896, 32-34; *Црна Гора. Извештају млетачких провидура (1687-1735)*, Подгорица 1998, 33-34.

¹¹³ Ј. Томић, *Црна Гора за Морејског рата*, 90-110.

остану или оду у зависности од личних жеља. Паша је опростио Црногорцима увреде или неки други акт непријатељства у току рата.¹¹⁴ Пошто су Млечани повлачењем са Цетиња показали своју слабост, скоро сви Црногорци, осим дела становништва Катунске нахије, предали су таоце скадарском паши и прихватили поново поданичне односе према Османлијама. Поред тога, и даље су одржавали контакте са представницима млетачких власти у Котору, примали од њих поклоне и уверавали их у наклоност Републици. На тај начин била су заокружени односи Црногораца са Венецијом, пошто престанком млетачко-турских окршаја на том простору, више није ни било прилике за сарадњу. Изузетак је био само млетачки напад на Улциљ у августу 1696. године, који је био покренут ради кажњавања тамошњих гусара.¹¹⁵

Након мира у Сремским Карловцима 1699. године, Никшићи су морали поново да се покоре османским властима. Због тога је војвода Вукашин размишљао да се са неколико стотина својих једноплеменика пресели на територије које су према одредбама овог мира припале Млетачкој републици. То је желео да уради пошто су Турци хтели потпуно да покоре његово племе и подигну утврђење у Оногшту. Он је тада наслућивао оно што се доцније заиста догодило. Изградњом града на том простору, племе Никшића изгубило је значај које је имао током претходног века. Овим миром, Млечани су били принуђени да напусте запоседнуте територије у Херцеговини. Након тога је из Требиња, Попова и Зубца прешло у Боку две стотине осам породица са хиљаду пет стотина тридесет људи. Ово је била једна од најмасовнијих сеоба из Херцеговине у Боку која се није десила у ратним приликама, већ након њега. Досељеници су били смештени у околини Новог и Рисна.¹¹⁶

---

¹¹⁴ *Il Montenegro da relazioni dei provveditori veneti*, 88-97; *Црна Гора. Извештаји млетачких провидура (1687-1735)*, 88-97.

¹¹⁵ *Историја Црне горе*, 3/1, Подгорица 2006, 223.

¹¹⁶ Г. Станојевић, *Катастри Херцег-Новог и Рисна из 1704. године*, Београд 1983, 7-8.

ЗАКЉУЧАК

Град Нови дошао је под млетачку власт 30. септембра 1687. године, након једномесечне опсаде и упорне одбране Турака. Тако је Млетачка република заједно са савезницима из *Свете лиге* и хришћанским становништвом из Далмације, Боке, Херцеговине и Црне Горе, постигла један од значајнијих успеха у Морејском рату (1684–1699) против Османског царства. Овај догађај означио је прекретницу у рату, а за Млечане је био много више од војничког успеха. Нагла промена господара града отворила је низ проблема демографског, економског, културног и верског значаја. Скоро целокупно муслиманско становништво Боке преселило се у Босну и Херцеговину, док се хришћанско становништво почело досељавати управо у ови и околину. Пре рата, у Боки је под млетачком влашћу било нешто преко шест хиљада становника. Само до 1692. године број нових поданика повећао се на преко пет хиљада. Ако се узме у обзир да је тек након ове године дошло до највеће сеобе из Херцеговине у Боку, онда је број нових млетачких поданика након разграничења био знатно већи од староседелаца. Досељавањем из Црне Горе и Херцеговине, било је довршено успостављање географског и етничког јединства Боке са залеђем. Карловачким миром 1699. Године успостављена је граница између Млетачке републике и Османског царства у Далмацији и Боки, линијом Книн–Врлика–Сињ–Дуаре–Вргорац–Читлук на реци Неретви, где је линија била прекинута Клеком, који је припадао Турској, потом Дубровачком републиком до Суторине, турског поседа. Од Суторине, гранична линија ишла је даље на Нови Рисан, који су припадали Млетачкој републици. Ова гранична линија носила је назив Гриманијеве линије (*Linea Grimani*), по млетачком комесару Ђованију Гриманију.¹¹⁷

Млечани су одмах након освајања града све турске земље и куће прогласили државном имовином и приступили њеној подели. Ипак, првобитна подела земаља била је привремена, те се дешавало да земља која је већ једном подељена буде поново додељена новим досељеницима. Тако су људи били принуђени да се прелазе из насеља у насеље.

---

¹¹⁷ М. Јачов, *Венеција и Срби у Далмацији у XVIII веку*, Земун 1987, 11.

Иако су досељеници желели углавном да добију земљу у Боки, Млечани су настојали да их настојали их колонизују у пограничним крајевима Херцеговине, као одбрамбени појас Боке. Многи који су се населили у Новом и околини и Грахову, добили су мало земље, те су били принуђени да се врате под османску власт.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

1. C. Contarini, *Istoria della guerra di Leopoldo primo imperatore e de' principi collegati contro il Turco*, Venezia, 1710, I.
  2. S. Musić, *Izveštaji generalnog providura Dalmacije i Albanije Kornera o zauzimanju Herceg-Novog 1687. godine*, Herceg-Novi, 1988.
  3. *Il Montenegro da relazioni dei provveditori veneti*, Roma 1896.
  4. *Opširni katastarski popis za oblast Hercegovu iz 1585. godine*, II, Sarajevo 2014.
  5. Г. Станојевић, *Катастри Херцег-Новог и Рисна из 1704. године*, Београд 1983.
  6. *Црна Гора. Извештаји млетачких провидура (1687-1735)*, Подгорица 1998.
-
1. J. Vrandečić, Ž. Menđušić, *Osvajanje Herceg Novoga 1687. godine*, „Kačić : zbornik Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja”, **XLI-XLIII/2009.-2011.** (2011), 889–904.
  2. Б. Ђурђевић, *О војнуцима са освртом на развој турског феудализма и на питање босанског агалука*, „Гласник Земаљског музеја у Сарајеву, Друштвене науке” II, Сарајево 1947.
  3. М. Злоковић, *Турци у Херцег-Новоме*, „Бока“, зборник радова из науке, културе и умјетности, Херцег Нови 1970.
  4. Ѓ. V. Ingraо, *Habsburška monarhija 1618–1815*, Beograd/Novi Sad 2014.
  5. *Историја српског народа*, III/2, Београд 1994.
  6. *Историја Црне горе*, 3/1, Подгорица 2006.
  7. М. Јачов, *Венеција и Срби у Далмацији у XVIII веку*, Земун 1987.
  8. М. Јачов, *Срби у млетачко–турским ратовима у XVII веку*, Београд 1990.
  9. И. Лалошевић, *Фортификациона архитектура Херцег-Новог*, „Бока”, зборник радова из науке, културе и умјетности, Херцег Нови 2015.
  10. G. Luzzato, *L'economia veneziana dal 1797 al 1866*, „La civiltà veneziana nell'età romantica”, Firenze 1961.
  11. А. Милошевић, *Hercegnovi u Boki Kotorskoj*, Glasnik Narodnog univerziteta Boke Kotorske, godina IV, 1–3, Kotor 1938.
  12. М. Милошевић, *Pomorski trgovci, ratnici i meceni*, Studije o Boki Kotorskoj XV–XVIII stoljeća, Beograd, 2003.
  13. Р. Самарџић, *Око боја на Вртијељци (1685)*, Инстут за књижевност и уметност, Београд 1986, 59–66.

14. М. Спремић, *Србија и венеција (VI–XVI век)*, Београд 2016.
15. Г. Станојевић, *Далмација у доба Морејског рата 1684–1699*, Београд 1962.
16. Г. Станојевић, *Југословенске земље у млетачко-турским ратовима*, Београд 1970.
17. Ј. Томић, *Црна Гора за Морејског рата*, Београд, 1907.
18. Н. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, Sarajevo 1982.
19. Н. С. Шулетић, *Становништво санџака Пакрац према попису из 1565. године*, „Зборник о Србима у Хрватској 9, Београд 2015.